

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/1.
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **“POUR VIVRE HEUREUX, VIVONS CACHÉS?”
FRANSTALIGEN IN VLAANDEREN**

In 1993 was er op een top van de Europese lidstaten in Wenen een consensus gegroeid dat er een conventie moest komen die de bescherming van nationale minderheden in de lidstaten garandeerde. In 1995 ondertekenden de meeste lidstaten het Kaderverdrag. België deed dat niet omdat Vlaanderen dwarslag. Het beschouwt namelijk Franstaligen in Vlaanderen niet als een nationale maar als een regionale minderheid. Bovendien fluisterde Vlaanderen België in dat het als voorwaarde voor ratificatie moest stellen dat die niet in strijd mocht zijn met het grondwettelijk evenwicht noch met de Belgische taalwetgeving. Die berust op het territorialiteitsprincipe: met uitzondering van het Brusselse gewest zijn territoria in België officieel eentalig en de taalgrens heeft in 1962-1963 die territoria afgebakend. De meeste Vlamingen vinden dat die taalgrens voor stabiliteit en pacificatie heeft gezorgd. Er zijn nogal wat Franstaligen die haar nog niet altijd volledig hebben aanvaard en vinden dat ze op een niet-democratische manier is vastgelegd.

Céline Préaux doctoreerde aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) met een proefschrift over de vergelijking tussen de Franstalige Vlamingen en

de Engelstaligen in Québec en heeft daarna een studie gewijd aan de Franstaligen in Vlaanderen (*La fin de la Flandre belge?*, éditions Avant-propos, Brussel, 2011), nu in het Nederlands vertaald. Volgens het magazine *Nouvelles de Flandre*, uitgegeven door de *Association pour la Promotion de la Francophonie en Flandre* (APFF), zijn die Franstaligen met 300.000. Ze wonen niet alleen in de Brusselse rand en langs de taalgrens en de kust, maar ook in Antwerpen, Gent, Brugge, Kortrijk en elders. Vooral die laatsten wonen al generaties in Vlaanderen en willen als “Vlamingen” gezien worden. Ze hebben zich meestal aangepast aan hun Nederlandstalige omgeving, zijn vaak goed tweetalig, en spreken hun moedertaal onder elkaar en in hun *cercles*. Min of meer in de luwte: *pour vivre heureux, vivons cachés*. Préaux wil onderzoeken welke plaats die Franstaligen in Vlaanderen innamen in de Belgische taalstrijd. Ze wil begrijpen hoe de constructie van Vlaamse identiteit radicaler werd, en “waarom vele Vlamingen het ondenkbaar vinden om de Franstaligen mee op te nemen in de definitie van de Vlaamse ‘natie’.” De overheersing door de franskiljonse burgerij in de negentiende eeuw is een beeld dat namelijk nog sterk leeft in de verbeelding van vele Vlamingen.

De studie van Préaux richt zich op een beslissende periode tussen 1930 en 1965. De vernederlandsing van de Gentse universiteit in 1930 geeft het startschot voor belangrijke taalwetten in de daaropvolgende jaren. Het vastleggen van de taalgrens in 1962-1963 kan gezien worden als het eindpunt van een periode waarin de machtsverhoudingen tussen Frans- en Nederlandstaligen kantelden. Préaux legt in haar onderzoek de focus op Antwerpen, dat een sleutelrol speelde in het Vlaamse nationalisme in die periode. Juist in dit “bolwerk” zou de emancipatie van Vlaanderen op gang komen.

De studie van Préaux toont aan dat de Franstalige minderheid, die ooit economisch, politiek en cultureel dominant was, de legitimiteit van het Vlaamse ontvoogdingsproject niet heeft begrepen. De taal van de Vlamingen werd gezien als een “dienstmeidentaal” die niet het symbolische gewicht had van het Frans. De Nederlandstalige Belgen wilden lang hun trouw aan de Belgische *Gesellschaft*, een belangengemeenschap, behouden als dat België

ook de lotsgemeenschappen van België, de *Gemeenschappen*, als volwaardige partners zou aanvaarden, dat wil zeggen met de erkenning van hun taal en cultuur. Maar de Franstalige elite in Vlaanderen (en België) bleef lang geloven in de verfransing als enige weg om de sociale ladder te beklimmen. Ook al kende ze “Vlaams”, ze kon geen respect opbrengen voor de taal van het volk als cultuurtaal. Préaux is ervan overtuigd dat Vlamingen deze blik van de Franstalige, de andere, hebben geïnterioriseerd en dat dit het minderwaardigheidscomplex van de Vlaming verklaart dat lang heeft bestaan.

Préaux ziet in de frustratie van de Vlamingen, die geen antwoord op hun legitieme vraag naar een erkenning van hun eigen *Gemeenschap* binnen de Belgische *Gesellschaft* kregen – of te laat –, de verklaring voor de terugtrekking in het eigen gewest en de cultivering van het verlangen “een Vlaamse staat op te richten om de Vlaamse *Gemeenschap* te vertegenwoordigen”. De Franstalige Vlamingen werden intussen aan hun lot overgelaten door de andere Franstalige Belgen. Ze vielen tussen twee stoelen. De in het Frans schrijvende Vlamingen, van Verhaeren tot Brel, hadden zich al teruggetrokken “in hun droom van een denkbeeldig Vlaanderen, waar ze hun duale identiteit kunnen behouden waarvan de authenticiteit wordt gelegitimeerd door een teruggrijpen op het mythische”. Préaux toont aan dat de Franstalige kranten die in Vlaanderen verschijnen in de door haar onderzochte periode blijven opkomen voor de tweetaligheid van Vlaanderen, maar dan met verschillende functies: de meest verheven functies blijven natuurlijk gereserveerd voor het Frans, de superieure taal van Verlichting en mensenrechten. Het is dan maar een stap meer om Franstaligen kampioenen van die laatste te maken en de Vlaamse leiders als “fascist” af te schilderen. Ik wil daaraan toevoegen dat men vandaag nog de laatste sporen aantreft van dat discours.

Sinds de jaren 1930, en eigenlijk al vroeger, is een fatale evolutie in België ingezet naar eentalige territoria. Franstaligen zouden het recht verliezen om vanzelfsprekend het Frans te gebruiken in Vlaanderen. Jules Destrée voorzag dat al in zijn fameuze brief aan Albert I uit 1912 toen hij zei: “*Ils* (de Vlamingen, LD) *nous ont pris la Flandre.*” Men

zou dat kunnen betreuren, maar het heeft weinig zin de geschiedenis te betreuren. Men moet ze wel kennen. Franstaligen moeten dus mijns inziens de taalgrens aanvaarden in hoofd, hart en onderbuik. Pas dan kunnen we een nieuwe verhouding aangaan met hen, en met het Frans. Zonder verkramptheid. Franstalige Vlamingen maken onherroepelijk deel uit van het proces van identiteitsvorming van Vlaanderen. Préaux heeft gelijk als ze zegt dat we dat moeten erkennen, en de dialoog met hen aangaan. Dialoog begint met erkenning van de andere. Franstaligheid is geen bedreiging meer in Vlaanderen. Franstalige Vlamingen beleven haar discreet. Laat ons eindelijk die Franstaligheid aanvaarden, ook als deel van het DNA van Vlaanderen. Ze resoneert in wat Vlamingen spreken, doen en zijn. Ze heeft Vlaanderen verrijkt. *Ceterum censeo* – overigens blijf ik van mening dat een Vlaming als eerste vreemde taal het best Frans leert.

LUC DEVOLDERE

CÉLINE PRÉAUX, *‘In Vlaanderen Vlaams!’*. *Het einde van Belgisch Vlaanderen?*, Pelckmans, Kalmthout, 2014.